

NO. VII / 2004

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Haluk ABBASOĞLU
Oluş ARIK
Tuncer BAYKARA
Jürgen BORCHHARDT
Vedat ÇELGIN
Bekir DENİZ
Refik DURU
Serra DURUGÖNÜL
Hansgerd HELLENKEMPER
Fahri IŞIK
Havva İŞKAN-İŞIK
Frank KOLB
Max KUNZE
Wolfram MARTINI
Gönül ÖNEY
Mehmet ÖZSAIT
Scott REDFORD
Oğuz TEKİN
Burhan VARKIVANÇ

Yayın Yönetim / Editing Management

Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA

Ceviriler / Translations

T. M. P. DUGGAN
İnci TÜRKOĞLU

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleici 07100 ANTALYA-TURKEY

Tel: 0 (242) 243 42 74 • Fax: 0 (242) 243 80 13

akmed@akmed.org.tr

www.akmed.org.tr

Yapım / Production

Zero Prodüksiyon Ltd.

ISSN 1301-2746

İçindekiler

Mehmet Özhanlı	
“On the Cilician Origins of an Archaic ‘Cyprus’ Limestone Head”	1
Süleyman Bulut	
“Erken Dönem Likya Sikkelerinde Triskeles Motifi”	15
Muzaffer Demir	
“Peloponnesos Savaşı (İ.Ö. 431-404) Sırasında Karya ve Likya'ya Yönelik Atina Seferlerinin Amaçları: Yeni Bir Gözden Geçirme”	69
Ferim Tekoğlu	
“Kyme'den Bir Portre: Hephaistion”	101
T. M. P. Duggan	
“A short Account of Recorded Calamities (earthquakes and plagues) in Antalya Province and Adjacent and Related Areas Over the Past 2,300 Years - an Incomplete List, Comments and Observations”	123
Hatice Palaz Erdemir	
“Roma'nın Küçük Asya'da İdari Bir Meselesi: Bağımsız Şehirler”	171
Burhan Varkıvanç	
“Zum Fragment einer Bekrönung aus dem Museum von Side”	185
Taner Korkut	
“Niobe - Medea Trajedisi ? Pamphylia Labdi Üzerinde İşlenen Frizin İkonografisine Yeni Bir Bakış”	193
Recai Tekoğlu	
“Some Greek Inscriptions from Antalya”	217
Nevzat Çevik - Burhan Varkıvanç	
“An Evaluation of the Roman Rural Baths of Lycia in the Light of Two New Examples from Trebenna and Typallia”	223
Mehmet Aydın	
“Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hıristiyanlığı'na Bir Bakış”	251
Ayşe Aydın	
“Boğsak Adası'ndaki Merkezi Planlı Yapı”	263
Giray Ercenk	
“Şabkulu Baba Tekeli Ayaklanması”	279

Şahkulu Baba Tekeli Ayaklanması

Giray ERCENK*

Tımarları ellerinden zorla alınan Sipahiler, köylüler ve Döşemealtı Bölgesi'ni kışlak, Korkuteli kuzeyindeki Bozmusa Dağı'nı ve çevresini yaylak olarak kullanan Tekeli göçebe Türkmenler, II. Beyazıt'ın sultanatının son demlerinde, Osmanlı'nın zulmünü gerekçe göstererek ayaklandılar. Başlarında Safevi Şeyhi Haydar'ın halifesi Yalınlılı Hasan'ın, Şahkulu adıyla anılan oğlu vardı.

Baba ile oğul, Antalya'nın eski adı İstanos olan Korkuteli İlçesi'nin Yalınlı Köyü yakınlarındaki bir mağarada yaşıyorlardı.

Tekeliler

Antalya coğrafyası birkaç on km.'lik bir uzaklık içinde, deniz seviyesinden üç bin metreye çıkılabilen ender yerlerden biridir. Bu, esası doğada hayvan yetiştirciliği olan göçebe¹ yaşamda, kolay göz ardı edilecek bir olanak değildir. Bu yüzden Teke İli, sahil ve yayla otlaklarını üretim alanı olarak kullanan ve varlıklarını 20. yy.'ın ortalarına kadar sürdürün göçebe Türkmenler'in üretim ve yaşam alanı olagelmiştir.

Çok sayıda kaynak, Türkmenler'in bölgedeki varlıklar hakkında bilgiler vermektedir. Kaynaklar, 11. yy.'dan itibaren batılı yazarlarca Anadolu için kullanılmaya başlanan "Turchia (Türk Yurdu) betimlemesi ile, Türkmenler'in ellerinde tuttukları kırsal alanların kastedildiğini"², Anadolu kırsalının büyük oranda Türkmenler'in egemenliğinde olduğunu, 12. yy.'ın ilk yarısında 2. Haçlı seferi sırasında Denizli üzerinden Antalya'ya inmeye çalışan Haçlılar'a, daha sonra Teke İli adını alacak olan bu topraklarda, Türkmenler tarafından ağır kayıplar verdirdiğini³ yazmaktadır. 12. yy.'ın ortalarında Haçlılar'a ağır kayıplar verdiren Türkmenler, Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Antalya'nın 1207 yılında ele geçirilmesi sırasında onunla birlikte savaştılar. "Tüm sağ kol, sol kol çerileri (Kayı) (Bayat) (Bayındır) (Salur) bilcümle yirmi dört boyun çerileri hazır oldular gittiler muhasara ettiler. İki ay tandan (alaca şafaktan) akşamaya kadar cenc ederlerdi, nihayet kale

* Giray Ercenk, Antalya Kültür Sanat Vakfı Antalya Kültür Merkezi, 100. Yıl Bulvarı, Atatürk Kültür Parkı İçi (AKM) 07070 Antalya.

¹ Esası doğada hayvan yetiştirciliği olan üretim biçimini bazı yazarlar tarafından Göçebelik, Göçerlik, bu işle uğraşanlar da Göçebe ve Göçer olarak adlandırır; F. Sümer, D. Avcioğlu, Göçebelik ve Göçebe sözcüklerini kullanırken, İ. Melikoff, Göçerlik/Göçer sözcüklerini yeğlemektedir. Yazarlardan yapılan alıntılarda kullanılan sözcüklere sadık kalınmış, ancak anlatımında Göçebelik ve Göçebe sözcükleri kullanılmıştır.

² C. Cahen, Osmanlılardan önce Anadolu'da Türkler (1979) 151.

³ S. Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi II (1992) 225. 226.

fetholundu”⁴. “Ol memleketin sahraları ve bişeleri (ormanları) İğdir’den (Oğuzlar’ın Üçok Boyu) Yörük evi ile doldu”⁵ bilgisi, bölgedeki Türkmen iskanının, Antalya’nın ele geçirilmesinden sonra yoğunlaşarak süրdüğünü göstermektedir. Kaynaklar, “bu bölgede 13. yy.’dan itibaren ekseriyetini Üç Oklar’ın teşkil ettiği Türkmen toplulukları yerleştirildiğine”⁶, Anadolu Selçuklu Devleti’nin yıkıldığı 14. yy. başlarında kurulan, özellikle batı ve kuzey Antalya’yi içine alan “Hamidoğlu Beyliği’nin bu Türkmen toplulukları tarafından kurulduğuna”⁷, hatta “Antalya Konya arasındaki dağların bunların, isimlerini taşıdığını”⁸ ilişkin bilgiler vermektedir.

Günümüzde Antalya’nın batısında (Teke Yarımadası) yer alan Korkuteli, Elmalı, Kaş ilçelerinin ve bu ilçelere komşu Denizli, Burdur ve Muğla illerinin sınırları içinde kalan kimi, köy, kasaba, yaylak, dağ, dere, koyak, gedik, kaya, mağara gibi doğada nirengi oluşturan yerlerin, hala bazı Oğuz Boyları’nın adları ile anılıyor olması, bölgedeki Türkmen iskanının varlığına ilişkin bilgiler veren eski kaynakları doğrulamaktadır. Bölgede, Yazır, Bayat, Salur, İğdir, Eymür, Kayı (Burdur/Kemer), Döğer (Burdur-Muğla), Bayındır, Karkın, Kinik, Çavdır gibi Oğuz Boyları’na ait köy isimleri, varlıklarını günümüzde de sürdürmektedir.

Anadolu ve Orta Asya Ortaçağı’ndan bilgiler aktaran kaynaklarda, bölgeye verilen Teke İli adının, Hazar doğusunda yaşadıkları bilinen Teke Türkleri ile ilgisi olmadığı, bu adın 1361 yılında Kıbrıs Lusinyen Krallığı tarafından ele geçirilen Antalya’yi geri almak için büyük bir inatla mücadele eden Mübariziddin Mehmet Bey’e, gösterdiği kararlılık yüzünden takılan “Teke” lakabından geldiği⁹, yoksa, “eskiden Antalya Vilayeti için kullanılan Teke İli adının, Teke Oymağı ile hiçbir alakası bulunmadığı” yazılıdır¹⁰. Karamanoğulları Tarihi’nin yazارının da “Teke İstanos (Korkuteli) Beyi” olduğunu belirttiği Mübariziddin Mehmet Beyi, “Teke Paşa” olarak anması, yukarıdaki savın doğruluğuna kanıt oluşturur niteliktedir¹¹.

Bu bilgiler bize, bölgede yerleşen Türkmen Boyları’nın, kendi özgün kimliklerini korumakla birlikte “Tekeli” adı altında bir “üst kimlik” yarattığını söylemektedir. Bu olgu bu çalışmanın konusu olan Şahkulu Ayaklanması süresince en zor anlarda bile dağlımadan hareket eden Türkmenler’in bu kararlılıklarını anlamayı kolaylaştıracaktır.

Teke İli; Timar sahibi Sipahi ve Göçebe/Köylü Türkmen Coğrafyası

Teke İli’ni de içine alan Antalya coğrafyası, uygun iklim koşulları, hayvan/bitki örtüsü zenginliği, topraklarının tarıma elverişliliği, kışın sahilde, yazın yüksek otlaklarda hemen her mevsim ot bulunabilmesi, ulaşımı uygun dağ geçitlerinde inşa edilen etkin yol sisteminin ve limanların sağladığı pazar olanakları, yerleşimin/göçebenin, varsızın/yoksunun, egemenin/tabiinin aradığı yer olmuştur.

⁴ S. F. Erten, *Antalya Livası Tarihi* (1997) 44, *Tarih-i Osmani*’den alıntı.

⁵ Sümer, *Oğuzlar*, 357, *Yazıcıoğlu Ali Tarihi*’nden alıntı.

⁶ Ş. Tekindağ, *İslam Ansiklopedisi* 12.1 (1997) 125 vd. bk. “Teke-Eli veya Teke-İli”.

⁷ Sümer, *Oğuzlar*, 162.

⁸ Tekindağ, *Teke-Eli*.

⁹ age.

¹⁰ F. Sümer, *İslam Ansiklopedisi* 12.1 (1997) 123, 124 bk. “Teke veya Tekke”.

¹¹ Şikari, *Karamanoğulları Tarihi* (1946) 127.

14. yy. sonunda, bölgeyi ele geçirdikten sonra on bin deve ile geriye döndüğü bildirilen Yıldırım Beyazıt, Teke İli'ni, önce oğlu İsa Çelebi'ye, daha sonra Mustafa Çelebi'ye sancak olarak vermiştir¹². Teke İli, 15. yy. başlarında Beyazıt'ın oğlu Korkut'un da sancağıdır; bu bilgiler Teke İli'nin, saltanat üyelerine verilecek denli zengin üretim olanaklarına sahip olduğunu gösterir.

Kaynaklar, 15 ve 16. yy.'larda bölgede timar sahibi çok sayıda sipahinin bulunduğuunu bildirir. Bunun doğru olduğu, yörenin verimli alanlarında bazı köylerin hala "Bey/Paşa Çiftliği" olarak anılmasından bellidir.

Teke İli'nde halkın önemli bir bölümünü göçebe ve göçebe/köylü Türkmenler oluşturuyordu. Medresenin etki alanı dışında kalan köylü ve göcebelerin önemli bir bölümü, yüzeysel, İslamiyet altında Orta Asya'dan getirdikleri eski inançlarını sürdürülerlardı¹³.

Göçebe/Türkmen kavramı ve sınırları konusunu işleyen Melikoff, "Türkmen sözcüğü ile, medrese öğretimi ile eğitilmiş ve İslamlamış, yerleşik kentli nüfustan ayırmak amacıyla, Osmanlı öncesi ve Osmanlı'nın ilk yüzyılları dönemi, göçer ya da göçer/köylü Türk topluluklarını kast ettiğini"¹⁴ belirttikten sonra "Kentli Türk ile henüz İslamlamış veya yeterince İslamlamamış göçer ya da yarı göçer Türk arasındaki uyuşmama dolayısıyla birincisine Müslüman, ikincisine Türk dendiğini" yazar¹⁵.

Sümer, 13. yy.'dan itibaren tüm Oğuz kavimlerine her yerde Türkmen dendigini, "Türk, Türkmen, Yörük, Tahtacı, Kızılbaş (Alevi) adları ile vasiflanan topluluklar arasında, kavmi hiçbir fark olmayıp, hepsinin Oğuz kavminin torunları" olduğuna işaret eder¹⁶.

Göçebelik, etkin uğraşın doğada hayvan yetiştirciliği olduğu bir üretme ve (bu üretim koşullarının belirlediği) yaşam biçimidir. "Göçebe, zevk için değil, üretim için göçer. Göç, belli tarihlerde, belli yollardan ve belli yerlere düzenli yapılan"¹⁷ bir üretim faaliyetidir. Kışlak/yaylak düzene içinde dağından düzüne, tüm doğanın üretim alanı olarak kullanımla oluşan yaşam biçiminde, maddi kültür olduğu kadar, moral kültür de yerleşik yaşamdan farklı olacaktır. Yerleşik, sabah ayrılp, akşam geri döndüğü bir konutta yaşar, göçebe gerektiği yerde kurup sökebildiği çadırda, yerleşisinin tapım yeri camidir, göçebenin doğa, yerleşik diyaneti ve irşadı medresede şeyhlerden sorar, göçebe doğanın herhangi bir yerini, örneğin bir mağarayı mesken tutmuş Babalardan/Dedelerden.

Dede ve babalar, Türkmen'in salt yaşamı üzerinde değil, eylem ve geleceği üzerinde de mutlak güç sahibi olan doğa üstü birer kimlik durumundadırlar. "Garip kıyafetleri, şeriata aykırı adetleri, coşkun yaşayışları ile tamamen eski Türk Şamanları'nı hatırlatan Baba lakkaplı Türkmen Şeyhleri, köylülerin ve göcebelerin manevi hayatlarının başlica nazımı (düzenleyicisi) ve hakimi idiler; ne din alimleri, ne de burjuva tarikatlarına mensup şeyhler, zihniyetlerine tamamıyla yabancı oldukları o çevrelerde, Babalarla mücadele edemezlerdi"¹⁸.

¹² Tekindağ, Teke-Eli 6, 126.

¹³ Sümer, Safevi, 7.

¹⁴ İ. N. Melikoff, Uyur İdik Uyardılar (1993) 69.

¹⁵ age., 103.

¹⁶ Sümer, Oğuzlar, 105, 74. 75.

¹⁷ D. Avcıoğlu, Türklerin Tarihi (1978) 321. 322.

¹⁸ Sümer, Oğuzlar, 162.

İnanç ve Siyaset

Anadolu Selçuklu Devleti'nin 14. yy. başlarında yıkılmasından sonra bölgedeki Türkmenler tarafından kurulan Hamitoğlu Beyliği toprakları, Teke İli ile birlikte Burdur ve Isparta'yı içine alıyordu¹⁹. Bölge, 14. yy.'ın sonlarında Yıldırım Beyazıt'ın yaptığı sefer sonunda Osmanlı egemenliğine girmiştir, 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur'un oğlu Şahruh'un emrindeki 10 tümen askerle korkunç şekilde yağmalanmıştır²⁰. Hammer, "Timur'un adamı Harzem Valisi Emir Şah'ın bir elinde kılıç, bir elinde meşale, ta deniz sahiline kadar bütün Hamit(eli) ve Teke'yi dolaştığını"²¹ yazmaktadır.

Timur, ele geçirdiği Teke İli'ni, Osmanlı'nın Bursa haphishanesinde tuttuğu Karamanoğlu Mehmet Bey'e verecektir.

Hinz, 'Nadir bir vekainame olduğunu' belirttiği kaynaktan, "Timur'un, Anadolu seferini tamamladıktan sonra yanında otuz bin esir olduğu halde geriye, doğuya dönerken Şeyh Safiyyeddin tarafından kurulan, o sırada torunu Hoca Ali'nin (1392-1429) yönettiği Erdebil Tekkesi'ne uğrayarak, Hoca Ali ile görüşüğünü ve Erdebil ile çevresindeki köyleri tekkeye vakf ettikten sonra Hoca Ali'ye 'Başka bir isteğin olup olmadığını' ısrarla sorduğunu, Hoca Ali'nin Timur'dan 'Sadece esirleri serbest bırakmasını' istediğini, Timur'un bu isteği kabul ederek Türk esirleri serbest bıraktığı" bilgilerini aktardıktan sonra "Safeviler'in Anadolu ile ilk ciddi temaslarının bu şekilde başladığını" yazar²². Ancak Timur'un Anadolu'dan götürdüğü esirlere yardımı bununla sınırlı değildi. Kaynaklarda "Anadolu'ya dönenler için, Anadolu beylerine ve valilerine emirler göndererek bunların Safevi ailesinin sufileri olduğunu, nerede olurlarsa olsunlar baskı altında tutulmamalarını, mürşitlerini ziyaretten men edilmemelerini ve vergiden muaf tutulmalarını istediğini, bu insanların da, hürriyetlerini temin eden, vatanlarına dönmemelerini sağlayan ve onları bir takım imtiyazlara sahip kilan Safeviler'e karşı minnet duymalarının ve bir şükran borcu olarak Safevi Tarikatı'na bağlanmalarının ve tarikat adına canla başla hizmet etmelerinin tabii olduğuna"²³ dair yorumlar vardır.

Askerlerini, ellerinde kılıç ve meşaleyle Teke İli'nde dolaştıran Timur'un, beraberinde götürdüğü otuz bin esirin bir bölümünün Tekeli göçebe/köylü Türkmen olduğundan kuşku yoktur.

Anadolu Türkmenleri, Hoca Ali'nin, kendilerini Timur'un esaretinden kurtaran davranışını hiçbir zaman unutmadılar. Öyle ki, Safevi Devleti'nin kuruluşu sürecinde çok önemli rol oynayan, torunu Şeyh Cüneyd (öl. 1460) Anadolu'daki faaliyetleri sırasında köylü ve göçebe Türkler arasında sayısı hiç de az olmayan sayıda mürit edindiği bir yana, yine Türkmenler'den oluşan beş-on bin kişilik bir ordu oluşturmayı başarmıştı²⁴.

Şeyh Cüneyd, Çerkezler üzerine yaptığı seferde Şirvanşah'a yenildi ve öldürüldü. Aynı günlerde doğan oğlu Haydar, 9 yaşına geldiği 1470 yılında Erdebil Tekkesi'nin başına geçti.

¹⁹ F. Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu (1984) 98.

²⁰ Tekindağ, Teke-Eli, 126.

²¹ y.dn. 4, 67. 68

²² W. Hinz, Uzun Hasan-Şeyh Cüneyd (1992) 8. 9.

²³ S. Tansel, Sultan II. Beyazıt'ın Siyasi Hayatı (1966) 235.

²⁴ Sümer, Safevi, 10.

Tekke, aralarında Karaman, Teke ve Hamid illerinden gelenlerin de olduğu çok sayıda ziyaretçi akınına uğradı²⁵. Başlangıçta bir tarikat merkezi olan “Erdebil tekkesinin dini/siyasi çizgisi Şeyh Haydar zamanında belirginleşti. Göçebe ve savaşçı Türkmenler'in katkısıyla, bir din tarikatı, inançları için savaşan bir gaziler hareketine dönüştü. Haydar taraftarları, ‘kullandıkları kırmızı serpuş’ dolayısıyla ‘Kızılbaş’ adıyla anılır oldular”²⁶.

Erdebil tekkesi yandaşları, Şeyh Haydar'ın 1488'de ölümü ile önce büyük oğlu Ali'nin, onun 1494'de ölümyle de diğer oğlu İsmail'in etrafında birleştiler. İsmail, 15. yy.'ın sonunda Safevi Devleti'nin kurulmasına karar verilen Erzincan toplantısını, yüzyılın başında, atası Hoca Ali'nin, Timur'a saliverdirdiği Anadolu Türkmenleri'nin torunlarıyla yaptı. Kaynak, “Şah İsmail, başına Anadolu Türkmenleri'ni toplayarak Azerbaycan'a yürüdü ve devletini kurdu”²⁷ demektedir. “Her taraftan bölük bölük gelen Türkler, Ustacalu, Şamlu, Rumlu, Tekeli, Zulkadr ile yine Anadolu'daki Karaman bölgesi halkına ve Varsaklar'a mensup idiler”²⁸.

Tekeliler'in Safevi soyuna olan içten bağlılığı, devletin kuruluşundan sonra önemli görevler üstlenmelerini, hatta onların (Tekeliler'in), Şah İsmail ve Tahmasb devirlerinde öteki Türkmen Boyları'na göre daha fazla nüfusa sahip olmalarını sağlamıştır²⁹. Tekeli Sarı Ali, Şah İsmail'in mühürdarıdır³⁰. Yani devletin mührünü taşımaktadır. 1510 yılından önce İran'a gelerek Safevi Devleti'nin hizmetinde bulunanlardan Yeğen Sultan, Burun Sultan, Çuha Sultan, Hamedan Valisi Karaca Sultan, Ahi Sultan, Çirkin Hasan, Tekeliler'in onde gelenleriyydi³¹. Kaynak, Osmanlı'da raiyet (sıradan halk) olan Tekeliler'in, İran'a geldiklerinde devlete erdiklerini (devleti idare ettiklerini) yazmaktadır³².

Tekeliler, “Verdiği şölenler Türk Moğol toylarını andıran”³³ Şah İsmail'i seviyor, verdiği hiçbir görevden kaçınmadan hizmet ediyor, böylece kazandığı zaferlerde pay sahibi oluyorlardı. 1510/11 yılında Özbekler'le yapılan bir savaş sırasında, Meşhed Emiri Tekeli Burun Sultan ve askerleri, Şeybek Hanı, karargahına baskın yaparak öldürmüştürler, savaşın kazanılmasında etken olmuşlardır³⁴. Bu tür davranışların Şah'ın Tekeliler'e olan güvenini artırdığını, Şah İsmail'in art arda kazandığı savaşların da Anadolu Türkmenleri'nin İran'a yönelmelerini hızlandırdığı açıklar.

Yukarıda özet olarak verilen olaylardan da anlaşıldığı üzere, Teke Türkmenleri'yle Safevi hanedanı arasında, 15. yy. başında, Timur'un Hoca Ali'ye duyduğu olağan dışı saygı sonucu elindeki esirleri serbest bırakması ile başlayan ve yüzyıl boyunca Cüneyd, Haydar, Ali ve İsmail dönemlerinde artarak süren güçlü bir duygusal bağın var olduğu kesindir.

²⁵ y.dn. 22, 63.

²⁶ İ. Melikoff, Hacı Bektaş Efsaneden Gerçekçe (1998) 175.

²⁷ Sümer, Oğuzlar, 153.

²⁸ Sümer, Safevi, 18.

²⁹ Sümer, Oğuzlar, 291.

³⁰ Sümer, Safevi, 22.

³¹ age., 47.

³² Tansel, Sultan, 237.

³³ y.dn. 26, 177.

³⁴ Sümer, Safevi, 31.

Ayaklanması

Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın Erdebil Tekkesi'nin başına geçmesiyle birlikte, Anadolu'ya özel bir önem verilerek, buradaki tarikat örgütünün güçlendirilmesi yoluna gidilmiş, bunda da başarı kazanılmıştı. Erdebil'e gelen müritlerden yetenekli olanlar özel olarak eğitilip yetiştiriliyor, Halife unvanı verilerek, tarikatı yaymak ve şeyhleri için mal toplamakla görevlendirilerek memleketlerine gönderiliyorlardı.

Bunlardan biri de, kaynağın, "Erdebil'den, Teke İli'ni yakacak bir ateşle döndüğünü" bildirdiği İstanos'un (Korkuteli) Yalınlı Köyü'nden Tekeli Hasan Halife idi³⁵.

Hasan Halife, bugün de Antalya'nın hemen kuzeyindeki Döşemealtı Düzlüğü'nde yer alan Türkmen asıllı köylerin yayla yolu olarak kullandığı Yenice Boğazı Yolu'nun geçtiği, Bozova ile Teke Ovası'nın bağlayan Yalınlı Gediği'nde kurulu olan Yalınlı Köyü'nün yakınındaki bir mağarada, gelen geçenin duasını aldığı, öğütlerini dinlediği bir ermiş olarak yaşıyordu. Ve kaynağın bildirdiğine göre, Osmanlı Sultanı II. Beyazıt, hayır duasını almak üzere kendisine her yıl 6-7 bin akçe yolluyordu³⁶.

1511 yılının Mart ayında Osmanlı'ya karşı ayaklanan Teke Türkmenleri'nin başında, Hasan Halife'nin Yalınlı Köyü'nde doğan³⁷ ve babasının ölümüyle onun postuna oturan Şahkulu adlı oğlu vardı³⁸.

Varlıklarını Hittit Çağı'na uzanan ancak, Roma Dönemi'nde yeni yapılmış teknikleri ile kalite kazandırılarak ve iyi işleyen güvenlik sistemleri esas alınarak inşa edilen "taş döşeme" yollar, Antalya, Alanya, Side, Aspendos, Perge gibi kıyı kentlerini Toros Dağları üzerinden Anadolu'nun öteki bölgelerine bağlıyordu. Yol boyunca günlük konak uzaklıklarına göre kurulan ve görev/sorumlulukları çok iyi belirlenmiş "menzil örgütleri" sayesinde ulaşım güvenli ve hızlı biçimde gerçekleştiriliyordu. Bu yolları Roma'dan, önce Bizans, sonra Selçuklular devir aldı. Selçuklular'ın, Antalya (Teke) yöresinde Sultan I. İzzeddin Keykavus'tan (öl. 1219) itibaren limanları kuzeye ve batıya bağlayan eski yollar üzerinde, günlük yol alma süreleri hesaplanarak inşa ettikleri han ve kervansarayların varlığı, güvenli ve hızlı ulaşımı verdikleri önemi göstermesi bakımından önemlidir. Yollar ve yol üstü yapıları, Roma, Bizans, Selçuklu çağlarında olduğu gibi, Osmanlı Çağı'nda da hem ticaret, hem de sosyal merkezler olarak işlevlerini sürdürdü. Çevresindeki bir yada birkaç köy halkına vergi bağıskılığı verilerek, hizmet sürekliliğinin, bakımının ve güvenliğinin sağlandığı, ekonomik ve sosyal merkezler durumundaki Derbentler, eski yolların geçtiği dağ geçitleri, koyaklar ve köprü ağızları üzerinde kurulup geliştirildiler.

Yolları ve yol üstü yapılarını, salt ulaşım amacıyla gelip geçilen yerler olarak değil, sosyal birer merkez olarak görmek gereklidir. 19. yy. ortalarına kadar her türlü iletişim, iletiyi taşıyanın insan olduğu bir sistem içinde yapıldığı ve yolların, günümüzde olduğu gibi dün de civil civil insanla olduğu unutulmamalıdır. Yollar üzerinde, mal ile birlikte, önemli/önemsiz, açık/gizli haber de taşınıyordu. Yolcular birer sosyo/ekonomik merkez

³⁵ age., 130 dn. 42, İskender Beğ-i Türkmen, Tarihi Aleim Ara'i Abbasi'den alıntı.

³⁶ Ş. Tekindağ, "Şahkulu Baba Tekeli İsyani", Türk Tarih Dergisi 3, 1967, 36.

³⁷ age., 36.

³⁸ Ç. Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu", Tarih Dergisi 9, 61.

konumundaki han, kervansaray, derbent gibi yol üstü yapılarında konaklıyor, alış veriş yapıyor, uzak yakın yerlerde olan bitenden haberdar oluyordu.

Antalya'nın hemen kuzeyindeki geniş Döşemealtı Düzlüğü'nü ve çevresini kışlak olarak kullanan Türkmen asıllı köyler, yüzyıllardır Korkuteli kuzeyinde yer alan Bozmusa Dağı'ndaki Söbüce ve çevresindeki yaylalara çıkarlar. Bu amaçla Antik Çağ'dan günümüze, yer yer hemen hiç bozulmadan kalan iki yol hattını kullanırlar. Bu yolların görece güneyde olanı, Evdirhan (1215), Yenice Boğazı, Tahtalı Beli, Gölcük, Naldöken, Yalınlı Gediği, Zivint (Bozova), Fuyla (Çomaklı), Hacıbekar, Samas Beli üzerinden Söbüce ve çevresindeki yaylalara ulaşan Yenice Boğazı yoludur. Diğer hat, daha güneyde, Döşeme Düzlüğü'nün kuzey ucundaki Kırkgöz Gölü'nün doğu yakasında 1240 yılında inşa edilmiş olan Kırkgöz Han, Döşeme Derbendi, Kapulkaya, Hafızbey (Eski Üstünağası Köyü), Bademağacı Köyü önünde iki kola ayrıliyordu. Bir kol, hemen batıdaki Karabel Geçidi, Yalınlı Döşemesi, Zivint (Bozova) Fuyla (Çomaklı) ve Hacıbekar üzerinden Samas Beli'ne ulaşıyor, burada, Bademağacı önlerinde kuzyeye, Menendire Burnu, Kızılıkaya üzerinden gelen öteki kol ile birleşiyordu. Bu iki ana yola bağlı tali yollar olmakla birlikte, Teke'yi Antalya ve çevresine bağlayan ana yol hatları, Yenice Boğazı ve Döşeme Boğazı yollarıdır. Bu yolların ikisi de Hasan Halife ve oğlunun doğup yetişikleri Yalınlı Köyü'nün içinden geçen ve göç yolu üzerinde çok önemli bir geçit olan Yalınlı Gediği ile bağlantılıdır.

Korkuteli İlçesi ile kuzeydeki Kızılıkaya Kasabası arasında kalan bölgenin en önemli üretim merkezi olan Bozova'yı, güney/kuzey doğrultusunda uzanan Bakacak/Babatepe yada Kocain Tepe/Coh Dede Tepe kabarığı ikiye ayırır. Bunların batıda kalanı Teke Ovası, doğudaki Bozova olarak anılmaktadır. İki ovayı, 'Yalınlı Gediği' birleştirir.

Hoca Sadettin Efendi, sultanatının son demlerini yaşamakta olan II. Beyazıt'ın, yetkililerini vezirlerine bıraktığını, vezirlerin, rüşvet kapılarını açarak ellerini halkın malına uzattıklarını, timar sahiplerinin çögünün timarsızlıkla dermansız kaldığını, boş umutlarla kapı așındırmaktan bıktıklarını ve canlarından bezdiklerini, karınlarını doyurmak için türlü türlü düzenler kurmaya zorlandıklarını, sultanın ise düzeni bozan bu hastalıklardan haberdar olmadığını yazar³⁹. Ayaklanma hakkında bilgi veren bir arşiv belgesindeki "şu işleri eden Türk'tür ve birkaç Beylerbeyi elinden ciğerleri hun (kan dolmuş) kimselerdir" saptaması, Hoca Sadettin Efendinin yorumunu doğrulamaktadır⁴⁰.

Osmalı resmi ideolojisini; Etrak-i bi idrak (zekası, anlayışı kit Türkler) olarak görüdüğü, yoksulluk, rüşvet ve baskı altındaki göçebe, yarı göçebe/köylü Tekeli Türkmeni'nin kurtuluş özlemine yanıt, Yalınlı Köyü yakınlarındaki bir mağaradan, Hasan Halife oğlu Şahkulu Baba Tekeli'den geldi. Taraftarlarının kendisine "Baba" dedikleri, son derece faal ve cesur bir adam olduğu⁴¹ bildirilen Şahkulu'nun, Osmalı tarihçileri Şeytan Kulu olarak anar. Şahkulu, babası Hasan Halife'nin başladığı, kurtuluş yolunun "Teke Halkı ile özel bir bağı bulunan Safevi Devleti'ne yönelmekten ve Osmalı siyasal iktidarına son vermektен"⁴² geçtiğine dayanan öğretisi ile halk katında yandaş buluyor, saygınlığı giderek artıyordu. Şahkulu'nun, "Timarlarımıza alı alı cemi rızkımız tükendi, yoldaşa timar yoktur,

³⁹ Hoca Saadettin Efendi, Tacü't Tevarih (1979) 43. 44.

⁴⁰ Uluçay, Padişah, 73 dn. 26.

⁴¹ Sümer, Safevi, 32.

⁴² Ç. Yetkin, Başlangıçtan Atatürk'e Türk Halk Eylemleri ve Devrimleri (1996) 139.

nerede maldar Etrak (varlıklı Türk) taifesi varsa, bezirgan oğulları varsa, kadi oğulları, mütevelli oğulları varsa cümlesi ehli tımar oldular. Padişahın ne kadar ahçısı, seyisi, mehteri ve sair hüddamı (hizmet edeni) varsa cümlesi ehli tımar oldular, yoldaşa dırlik kalmadı” diyerek feryat eden sipahilerin de⁴³ kendisine katılımıyla⁴⁴ ‘sevk ve idarede’ yetkin hale geldiği açıklır.

Şahkulu 1511 Mart’ında henüz Döşemealtı kışlağında olan Türkmen topluluklarıyla toplantılarını Döşeme Derbendi’nde yapıyor, Anadolu ve Rumeli’nde yaşayan tüm Alevi toplulukları ile haberleşiyor, onları Osmanlı yönetimine karşı örgütliyordu⁴⁵.

O sırada dargin olduğu babası II. Beyazıt ile barışarak, sığindiği Mısır’dan Teke Sancağı’na, Antalya’ya dönen Şehzade Korkut, Döşeme Derbendi’nde toplantılarını haber aldığı Şahkulu’nun üzerine Antalya Subası Hasan Ağa’yı gönderdi. Hasan Ağa yaptığı ani baskında Şahkulu’nun 20 adamını ele geçirdi. Ancak Şahkulu kaçtı.

“Her biri insan biçiminde laf anlamaz hayvana benzeyen Türkmenlere”⁴⁶ yapılan bu baskını izleyen günlerde, “Teke Türkleri’ndenizar olan Sultan Korkut’un bir gece ansızın Saruhan’a gittiğini” yazan Müneccimbaşı’nın⁴⁷ bu satırlarında, Korkut’un Türkmenler’den çekindiği iması vardır. Ancak, Korkut’un öteden beri dırlik olarak istediği Saruhan’a gitmek üzere bölgeden aniden ayrılımasında, şezzadeler arasındaki taht kavgasının etkisi olduğu yadsınamaz⁴⁸.

Nedeni ne olursa olsun, Korkut’un bölgeden ayrılmاسının Şahkulu ve yandaşları üzerinde, ayaklanmayı tetikleyen bir etki yaptığı kesindir⁴⁹.

Başında bulunduğu Teke Sancağı’ndan kaçarcasına ayrılan Korkut’un bu davranışını, yaşlı ve hasta olan II. Beyazıt’ın ölmüş olduğuna yorarak, şezzadeler arasında var olduğu bilinen çekişmenin kızışacağını, belki savaşa dönüşeceğini, bunun Teke Türkmenleri için Osmanlı’dan kurtulma fırsatı yaratabileceğini düşünen Şahkulu, Korkut’un arkasından Manisa’ya gitmekte olan adamlarına Yenice Derbendi’nde saldırarak bir çوغunu öldürdü, kadın kızlarını esir etti. Daha sonra ağırlıklarını ve hazinesini taşıyan birliğe Yenice Derbendi’nde baskın verdi, ancak ele geçiremedi. Korkut’un hazinesini taşıyan birliğe saldırıldığı haberini alan Antalya Subası Hasan Bey topladığı üç bin kişi ile yardıma gitti. Çarpışma sırasında sipahi ve halktan önemli bir güç Şahkulu’nun safina geçti. Hasan Bey ağır yaralandı ve Antalya Kalesi’ne sıındı. Hasan Bey’i izleyen Şahkulu 29 Mart 1511’de⁵⁰ Antalya’yı kuşattı. Ancak bir süre sonra kuşatmayı kaldırarak Korkuteli/Elmalı tarafına yöneldi⁵¹.

⁴³ Bu sipahilerden biri, Şah İsmail'in oğlu Tahmasb döneminde İran'da önemli görevler üstlenen, ancak sonradan Safevilerle bozuşarak Osmanlılar'a sığınan ve Kanuni'yi İran seferine ikna ettiği bildirilen Ulama Bey'dir.

⁴⁴ Tekindağ, age., 35.

⁴⁵ Uluçay, Padişah, 61.

⁴⁶ Saadettin, Tevarih, 43.

⁴⁷ Müneccimbaşı Ahmet Dede, Müneccimbaşı Tarihi II, 427.

⁴⁸ Tansel, Sultan 249.

⁴⁹ age., 248 dn. 130, M. Muhyi'd-din Çelebi, 183'den alıntı.

⁵⁰ N. Vatin, “Osmanlıların Yükselişi 1451-1512”, bk. R. Mantran (ed.), Osmanlı Devleti Tarihi I (1992). Yazar ayaklanmanın başlangıç tarihini 09 Nisan 1511 olarak vermektedir. 09 Nisan 1511 gününün Müslüman takviminde Şiieler'in kutsal ayının başlangıcı olan 10 Muharrem 917 tarihine denk getirilmiş olmasını, ayaklanmacıları yüreklendireceği görüşüne dayandırmaktadır.

⁵¹ Uluçay, Padişah, 64. 65.

Yenice Derbendi'ndeki büyük çarpışmayı Korkut'a haber veren Antalya kadısı, durumu "nefir-i am", "savaş hali" olarak tanımlar⁵².

Şahkulu, Yenice Derbendi'ndeki çatışmanın ardından bölgenin en zengin üretim merkezleri konumundaki Korkuteli, Elmalı ve Gölhisar⁵³ çevresini basarak yağmaladı⁵⁴.

"Sipahi taifesinden gayri askeri gayet cimri şekildeydi (çok zayıf durumdaydı) ve giyecikleri hor ve hakirdı"⁵⁵ bilgisini aktaran kaynak, koyun/keçi sürüleriyle birlikte yollara düşen kadın/erkek, yaşı/genç Tekeli'nin durumlarının iyi olmadığı haberini vermektedir.

Tekeliler, Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa'nın üzerine gönderdiği nokta komutasındaki Osmanlı kuvvetlerini Burdur önlerinde yenerek (16 Nisan 1511) Keçiborlu, Sandıklı, Altıntaş üzerinden Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olan Kütahya önlerine ulaştılar. Gönderdiği askerin yenildiğini öğrenen Karagöz Ahmet Paşa "Kemali gazaba gelip hazır bulunan bin kadar Anadolu sipahisiyle Kütahya haricinde Şahkulu'nu karşıladı. 22 Nisan 1511 günü şiddetli bir savaş oldu. Karagöz Paşa savaş esnasında esir düştü"⁵⁶ ve "öldürüldü"⁵⁷.

Hoca Sadettin Efendi'nin, Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa'nın ölümünden sonraki olayları yorumlayış biçimi, ayaklanması nedenini de açıklar gibidir; "Baş gidince asker de direnemeyip dağıldı. Zamane dünyasında yaya dolasmakla ömrün geçiren bir nice ıulsuz, işsiz güçsüz (Türk), pirlanta gibi atlara birer oyunla şah deyip biner oldular"⁵⁸.

Osmanlı'nın eski başkenti Bursa'ya yöneldiği sırada II. Beyazıt'ın hayatı olduğunu öğrenen Şahkulu, bu düşüncesinden vazgeçti ve Şehzade Korkut'un üzerine, Manisa'ya yöneldi. Korkut'un Hasan Ağa idaresindeki kuvvetlerini Alaşehir'de yendi, Hasan Ağa öldürüldü, Şehzade Korkut Manisa Kalesi'ne kapanmak zorunda kaldı⁵⁹.

Ayaklanması yayılması Osmanlı taht merkezinde büyük sıkıntı yaratmış olmalıdır. Nitekim; Hoca Sadettin Efendi, "Ol edepsiz Türkler'in davranışları ve yaramazlıklar aralıklı aralıkta taht kentine duyurulmakta olduğunu" bildirir ve Ali Paşa'nın, Padişah katında Anadolu Beylerbeyi'ni kusurlu bularak, "Bütün bu olanlar Beylerbeyi'nin yüreksizliğinden- dir. Birkac Teke Türkü'nün nice hakkından gelemezler. Yoksa başı kabak, ayağı çıplak haylazların neleri var ki boyunlarındaki bağlılık tokunu çıkarıp baş kaldırılar ve de bunca zarara cesaret edeler" dediğini yazar, ardından Ali Paşa'yı kınar ve "Düşmanı hakir ve biçare sanma" der⁶⁰.

⁵² age., 65 dn. 14 v.d.

⁵³ Kaynakların, Elmalı'dan sonra Gölhisar'a geçtiğini bildirdiği Şahkulu'nun, Elmalı'nın kuzeyindeki Gügü Beli Yolu'nu kullanmış olması mümkündür. Ancak 1850 m. yükseklikten geçen Gügü Beli Yolu, Nisan başında kar altındadır. Bu yüzden Şahkulu'nun Elmalı'dan sonra Doğuya yönelik Gügü Beli'ne göre daha düşük bir yükseklikten geçen Bayındır, Çuğun (Çukurelma), Çoban Isa, Kızıl Pınar ve İlya Yolu'nu kullanarak Kızılıcadağ'a, oradan batıya yönelik Gölhisar'a ulaşmış olması daha akla yakındır.

⁵⁴ Uluçay, Padişah, 66.

⁵⁵ age., 63.

⁵⁶ y.dn. 47, 428. 429.

⁵⁷ Saadettin, Tevarih, 45.

⁵⁸ age., 46.

⁵⁹ Tansel, Sultan, 252.

⁶⁰ Saadettin, Tevarih, 47.

Kaynak ayaklanmayı öğrenen II. Beyazıt'ın Veziriazam Ali Paşa'yı azarladığını ve "Tiz var Anadolu'ya göç ve bunların hakkından gel. Ve illa (yoksa) senin derin yüzerim" dediğini yazmaktadır⁶¹.

Şahkulu, Ali Paşa'nın üzerine geldiğini haber alınca, Bucak Ovası'nın kuzey girişindeki İncirli Han yakınlarında İncirli Derbendi'ni tuttu. Sonra bundan vazgeçti ve Kızılıkaya üzerinden Döşeme Derbendi'ne indi. Buradan kalkarak Antalya'yı kuşattı. Ancak sonuç alamadı⁶². Döşeme Derbendi'nde, bir aydan daha uzun bir süreyle direnen Türkmenler, yorgun atlarını/develerini bırakmak, çadır kurmak gibi Ali Paşa'yı yaniltan bir takım hilelerle kuşatmayı yardılar ve önce Döşeme Derbendi'ne oradan dağ geçitlerini kullanarak Beyşehir önlerine ulaştılar⁶³. 17 Haziran 1511 günü kendilerini bekleyen, Şehzade Şehinşah'ın laşısı, Karaman Beylerbeyi Haydar Beyi yenerek öldürdüler ve Kayseri üzerinden Sivas'a çıktılar.

Şahkulu'nun kuşatmayı yardımını, ancak Haydar Bey'in ölümünden sonra öğrenebilen Sadrazam Ali Paşa, 14 günlük bir takipten sonra Tekeliler'e Sivas yakınlarında, Gökçay'da yetişti ve yapılan uyarılara rağmen hemen savaşa girdi. 2 Temmuz 1511 tarihinde yapılan savasta "Develerin Hisar gibi tokat edip, içine girip yer yer cenc idicek kapilar koyup (savaşa) hazırlanan"⁶⁴ Türkmenler dağlımadan savaştılar, Ali Paşa aldığı bir ok yarasıyla öldürdü. Ancak Şahkulu da öldü. Kaynaklar, Ali Paşa'nın savaş meydanında ölen ilk Osmanlı sadrazamı olduğunu yazar⁶⁵.

Osmanlı güçlerinin Erzincan'a doğru çekilen Türkmenler'i izlemesine karşın, çoğunluğu kadın ve çocukların oluşturduğu on bin Teke Türkü İran'a ulaşmayı başardı⁶⁶. Teke İli'nin kılıçtan kurtulan Türkmenler'i, Mora Yarımadası'nın güney batısında yer alan ve yüzyılın başında feth edilen Koron ve Modon kalelerine sürüldüler.

Mağara

Korkuteli'den başlayarak kuzeye uzanan Bakacak, Babatepe/Kocain Tepe, Cohdede Tepe kabarığı, Bozova Düzlüğü'nü ikiye ayırır. Doğu Bozçay'ın suladığı Bozova, batıda Zivint Çayı'nın suladığı Yukarı Bozova ya da Teke Ovası. Bu iki düzluğu, Yalınlı Köyü'nün yer aldığı Yalınlı Gediği birleştirir (Res. 2).

Yalınlı'nın kuzeyinde yöre insanların Kocain Tepe dediği, bazı kaynaklarda Baba Tepe olarak anılan tepe yükselir. Yalınlı Köyü'nün 1/1.5 km. kuzey batısında Kocain Tepe/Baba Tepe'nin batı yamacında, Teke Ovası'na hakim bir noktada, yönü güneye bakan bir

61 Tansel, Sultan, 252 dn. 142, M. Muhyi'd-din Çelebi, 183'den alıntı.

62 Uluçay, Padişah, 70.

63 Beyşehir'e Haziran ayı ortalarında ulaşan Şahkulu'nun iki farklı yolu izlemiş olması mümkündür. Birinci yol, Köprüçay Irmağı'nın doğu sahilini izleyerek bugünkü Beşkonak Köyü, Çaltepe/Tol üzerinden Emereddin Beli'ni 1800 m. yükseklikte aşan, oradan Dumanlı ve Kaşaklı üzerinden Beyşehir önüne çıkan "Emereddin Beli Yolu" dur; ikinci yol ise, Taşağıl, Karguhan, At İzi, Kesikbeli, Eynif Tolhan, üzerinden Gembos Ovası'na, oradan Beyşehir'e ulaşan "Kesik Beli Yolu"dur. Emereddin Beli Yolu, Kesik Beli Yolu'na göre daha kısadır ve yerleşme bölgelerinden uzak olması bakımından belki daha güvenlidir.

64 Tansel, Sultan, 255, M. Muhyi'd-din Çelebi, 184'den alıntı.

65 y.dn. 42, 141 dn. 16 (Hammer, Osmanlı Tarihi II, 381'den alıntı).

66 Tansel, Sultan, 254, 255.

konumda Kocain Mağarası yer alır (Res. 3). Denizden bin metre yükseklikte yer alan mağaranın önünde, yaklaşık beş yüz metre kare genişliğindeki açıklığı, bir kaya kütlesi kuzeyden ve batıdan kuşatır. Kaya kütlesinin avlunun kuzey ve doğu tarafına gelen bölümünde saptadığımız elle açıldığı belli olan oyuklar, açıklığın üstünün kapatılmasında kullanılan hatıl uçlarının yerleştirildiği yuva yerleri (Res. 4) olduğu izlenimini vermektedir. Avluyu çeviren kaya kütlesinin batı uzantısında, gözetleme yeri olarak kullanıldığı belli olan mazgal görünümündeki yarık, mağaranın tek yaklaşma yolunu kontrol eder durumdadır (Res. 5) Bunun birkaç metre kuzeyindeki bir başka yarık da, ovayı neredeyse bütününe gözleme olanağı vermektedir (Res. 6). Kaynak, Hasan Halife ve Şahkulu'nun içinde yaşadığı mağarayı "labirente" benzetir⁶⁷. İki kaya kütlesinin birbirine çatılmasıyla oluşan derin ve yüksek bir yarıktan ibaret olan Kocain Mağarası, karşından bakıldığında, bir kaya altı sığınağı görünümündedir. Sığınağın önüne doğru sağdan uzanan kaya çıkıntısı, mağarayı oluşturan çatlağın girişini gizler ve içeriye ışık girmesine engel olur (Res. 7). İçeri girildiğinde, yüksek tavanlı birkaç metrekarelük görece geniş mekan, biraz ilerde daralar, sonra yeniden genişleyerek ileriye ve tavana doğru uzanır (Res. 8). Birinden ötekine zor geçişlerle bağlı boşluklar, mağarayı bir labirente dönüştürür. Kocain, kaynakların Yalınlı Köyü yakınlarında olduğunu ve Hasan Halife ile oğlu Şahkulu'nun içinde yaşadıklarını bildirdiği mağaradır.

Zaman zaman çoban barınağı olarak kullanıldığı bilinen Kocain Mağarası'nın kapalı kısmı ve önündeki açıklığı doldurulan toprak tabakası temizlendiği takdirde, çok daha eski çağlardan haber veren bulgulara ulaşılacağından kuşku yoktur.

Döşeme Derbendi

Tekeli göçebe Türkmenleri'nin kışlağı olan Döşemealtı Bölgesi adını, Roma Çağrı'nda inşa edilmiş "taş döşeli" anlamına gelen Döşeme Boğazı Yolu'ndan alır. Bu yol, Antalya Körfezi çevresindeki limanları Batı ve Orta Anadolu'ya bağlayan ve İ.O. 6'da yapımına başlanan, Via Sebaste yolunun güney koludur⁶⁸. Yol, Döşeme Derbendi'nden sonra yaklaşık 8 km. uzunluğundaki Döşeme Boğazı'ndan geçerek Kızılıkaya yükseltisine ulaşır⁶⁹.

Şahkulu'nun ayaklanması öncesinde gizli toplantılar ve ayinler yaptığı yer olduğu bildirilen⁷⁰ Döşeme Derbendi, Döşeme Boğazı'nın doğu girişindedir ve bölgenin Antik Çağ'dan beri en önemli sosyal merkezlerinden biri durumundadır (Res. 9) Alanya, Side ve Antalya limanlarından batıya uzanan yolun, Antalya Düzlüğü'nü terk etmeden önceki son toplanma ve ikmal noktasıdır.

Döşeme Derbendi'nde yer alan yapı kalıntıları, lahit tekne ve kapak parçaları, blok taşlarla inşa edilmiş sur duvarı olduğu izlenimi veren kalıntılar, yerin Antik Çağ'da da bir yol üstü yerleşmesi olarak işlev gördüğünü kanitlamaktadır.

⁶⁷ Uluçay, Padişah, 62.

⁶⁸ D. H. French - S. Mitchell, "Roma ilk Devirlerinde Pisidia'da Yollar ve Ulaşım", TürkAD XXIV.1, 1977, 214.

⁶⁹ G. Ercenk, "Pamphylia Bölgesi Eski Yol Sistemi", Belleten 216, 1992, 216.

⁷⁰ Uluçay, Padişah, 60.

Kapulukaya

Döşeme Derbendi'nden batıya doğru uzanan Döşeme Boğazı Yolu sert dönüşler ve basamaklarla yükselerken, ismi, ayaklanma günlerinden kaldığını düşündüren "Düldül Uçtu Kayası"nı solda bırakarak ilerler. 1 km. sonra altı yüz m. yükseklikte yoğun yapı, lahit kalıntıları, geniş bir sarnıç sisteminin yer aldığı ve kapı kalıntısı olduğu açıkça belli olan, yöre insanının bugün de Kapulukaya, ya da Demir Kapı olarak andığı bir geçiş noktasına ulaşır (Res. 10).

Kapulukaya'nın çevresi sarp kaya oluşumları ile çevrilidir. Bu haliyle, yaklaşma yollarına tam kontrol sağladığı için pusuya ve savunmaya elverişlidir.

Kaynaklar, Şahkulu'nun, Korkut'un adamlarına Yenice Derbendi'nde verdiği baskından önceki toplantılarını -belki Döşeme Derbendi'ne göre daha içerde kaldığı için daha güvenli olan- Kapulukaya'da yaptığına bildirmektedir.

Yenice Derbendi

Antalya'dan kuzeye doğru uzanan ve Evdir Hanı geçikten sonra, antik Termessos kentine ait olan bir dış sur ya da savunma duvarını bugün Harami Tepesi olarak anılan yerde aşan antik yol Yenice'ye ulaşır. Burada kuzeye dönerek, yaklaşık 5 km. uzunluğundaki Yenice Boğazı'na girer.

Yenice Derbendi, yaz kış akar suyu olan, zeytin ve maki örtüsüyle kaplı Yenice Düzluğu'ndedir (Res. 11). Yenice'nin, hem pusuya, hem de savunmaya elverişli bir konumu vardır.

Korkut'un bölgeden ayrılrken, isyanın sürdüğü o günlerde Şahkulu'nun, Kızılıkaya Eşkıyası olarak anılan adamlarının denetimindeki Döşeme ve Kızılıkaya bölgelerinin görece dışında kalması ve bu nedenle daha güvenli olması nedeniyle Yenice Boğazı Yolu'nu kullanmış olması akla uygundur.

Şahkulu, bölgeden ayrılan Korkut'un ağırlıklarını taşıyan birliğe burada baskın vermiştir. Birliğin baskın yediği haberi üzerine, topladığı güçle harekete geçen Antalya Subası Hasan Bey, yapılan çarışmada ağır yaralanır. Kaynaklar, bu çarışma sırasında Osmanlı'nın ağır kayıp verdigini yazar.

Şahkulu'nun Burdur'dan Kütahya'ya yönelmesi üzerine Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa'nın yardım isteyen mektubunda da "Sultan Korkut'un Antalya Subası ve defterdarının Yenice nam mevzide cenk ettikleri"⁷¹ yazılıdır.

Antalya Kadısı da Korkut'a gönderdiği mektupta "Yenice'de duran isyancıların sayılarını giderek arturdıklarını" bildirir⁷².

⁷¹ Uluçay, Padişah, 65.

⁷² Uluçay, Padişah, 64, dn. 14, Top. Arş No E. 632

Kısaltmalar

- Saadettin, Tevarih Hoca Saadettin Efendi, Tacü't Tevarih (1979).
- Sümer, Oğuzlar F. Sümer, Oğuzlar³ (1980).
- Sümer, Safevi F. Sümer, Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü (1992).
- Tansel, Sultan S. Tansel, Sultan II. Beyazıt'ın Siyasi Hayatı (1966).
- Tekindağ, Teke-Eli Ş. Tekindağ, İslam Ansiklopedisi 12.1 (1997) 125 vd. bk. "Teke-Eli veya Teke-İli".
- Uluçay, Padişah Ç. Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu", Tarih Dergisi 9, 53-74.

Summary

The Şahkulu Baba Tekeli Uprising

This article describes the underlying reasons for, and the geography in which the Şahkulu uprising, one of the most extensive people's insurrections in Anatolia took place.

From the end of the 11th century onwards, sources mention the presence of the nomadic Oghuz Turks in the Antalya region, which became their destination and where they found abundant green feed for their animals throughout the year in the mountain pastures during the summer and in the low plains during the winter. The Oghuz presence in this region resulted in heavy casualties for the members of the Second Crusader as they descended towards the coast, to the city of Antalya, from the Denizli plains and the Oghuz presence in the region greatly increased following the capture of the city of Antalya by the Seljuks in 1207.

Many places on the Teke Peninsula, to the west of the Gulf of Antalya, still carry the names of the first Turkish tribes that settled in the area.

Sources report that Mübariziddin Mehmet Bey was called the "Teke Pasha", literally the "he-goat pasha", thanks to his stubbornness in recapturing the city of Antalya from the Lusignan Knights of Cyprus, who had occupied the city in 1361. Under his administration the region began to be called the "Teke İli", and the local population were called "Tekelis" from the end of the 14th century.

According to the sources, in the late 14th century the Ottoman Sultan Beyazit I launched a campaign in this region and returned with ten thousand camels. He placed the Teke region firstly under the rule of his son Isa, and then under the rule of his son Mustafa Chelebi with the status of a "sanjak". The prosperous lands of the Teke region included many "timars" and became the sanjak of Prince Korkut, the son of the Ottoman Sultan Beyazit II, at the beginning of the 16th century.

Timur occupied the Teke region during his campaign in Anatolia and sources inform us that Timur, when he left Anatolia, took with him 30,000 hostages. On his route from Anatolia, Timur called at the Erdebil Tekke, which was at this time led by Hodja Ali, the grandson of Sheikh Safiyyeddin -the founder of the Safavid dynasty-, and Timur donated many villages in this region to the Erdebil Tekke. He also asked of Hodja Ali, whom he highly respected, if he had another request. Hodja Ali replied that he had no other wish, but would like to see the hostages that Timur had brought from Anatolia released. In response to this request, Timur released them all and sent them back to their homes, together with decrees to the local Emirs that these people should not be put under any pressure. It is certain that some of these hostages, that had been taken by Timur and were

released at the request of Hodja Ali, were nomadic or settled Turkmen from the Teke region. The sources record that this event was the reason for the deep and significant feelings of the nomadic/settled Turkmen of Teke Sanjak towards the Safavids.

During the leaderships of Cüneyt, the grandson of Hodja Ali, and his son Haydar, whose skills for organizing propaganda are reported to have been outstanding, the warm relations between the Turkmen Tekelis and the Safavids grew even stronger. When Shah Ismail, son of Haydar, founded the Safavid State in the beginning of the 16th century, over the course of the following years, he found great support from the Turkmen Tekelis, who were linked to the Erdebil Tekke. The Turkmen chieftains of Teke were always close beside him.

Hasan Halife was one of the disciples who had been educated by Haydar, who were sent as propagandists into Anatolia, he was given the title of "Caliph". Sources mention that every year in order, to receive the blessings of his prayers, the Ottoman Sultan Beyazıt II sent money to Hasan Halife, who lived together with his son Şahkulu in a cave near the village of Yalınlı, where he was said to have been born. The village of Yalınlı, to the north of Korkuteli, was on the ancient Roman trade route that connected Antalya with Ephesus, and this route was also used by the nomadic Tekelis during their migrations between their winter pasture territories by Döşemealtı and their summer pasture territories in the Bozmusa Mountain, lying to the northwest of Korkuteli.

Sources from early 16th century report the disquiet felt by the heterodox nomadic/settled Turkmen, who were under the Ottoman pressure, and the "sipahis", who had lost their timars in Teke İli and its environs. Şahkulu would be the one to skillfully organize this unrest of Turkmen and sipahis and to initiate the uprising that carries his name.

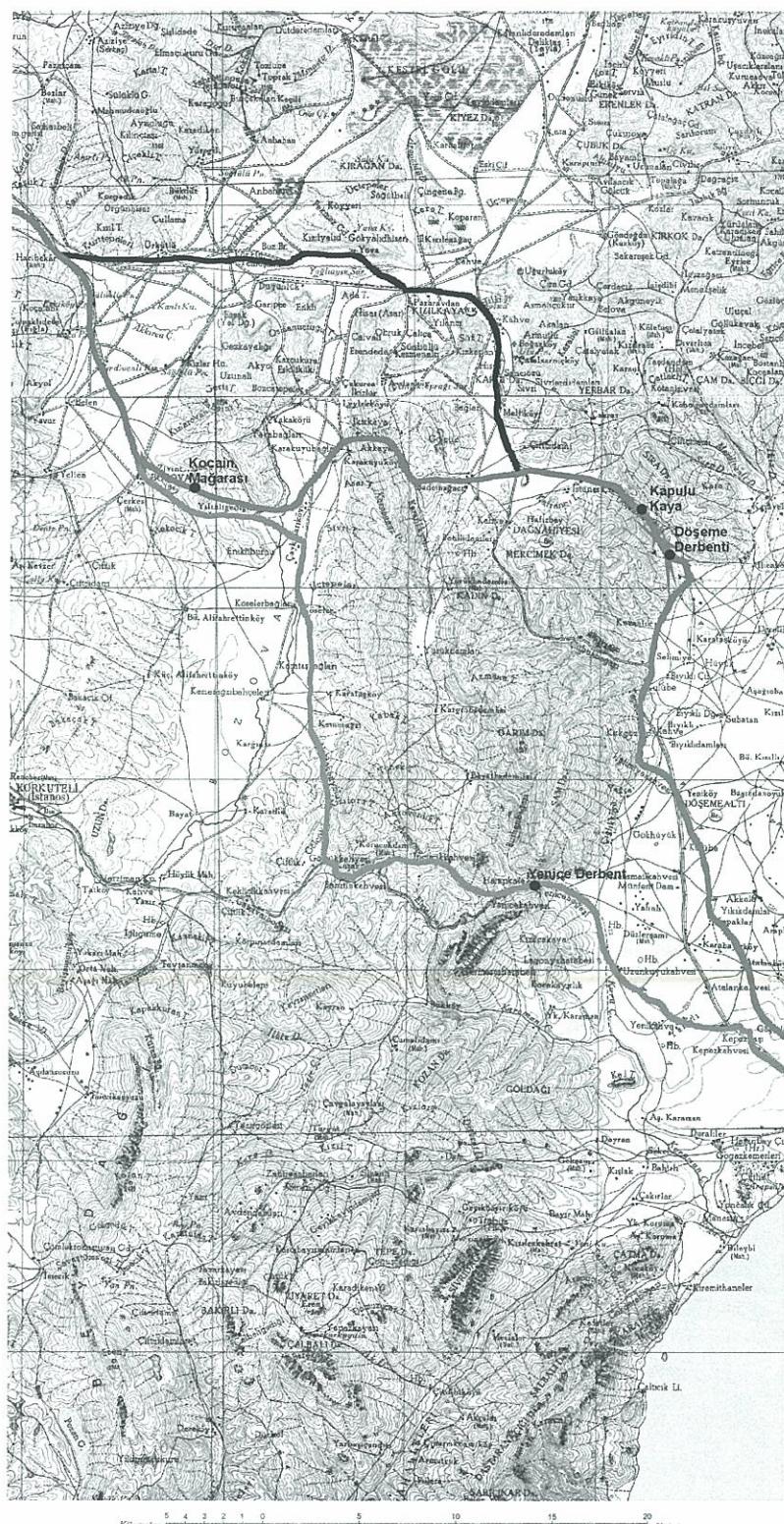
The nomadic Turkmen of Teke spent their winters in Döşemealtı Plain, just to the north of the city of Antalya. Döşemealtı gets its name from the paved Roman road built to connect Antalya to western and central Anatolia. Döşeme Derbendi is located at the point where the Roman road leaves the Döşeme region and was the most important social center of the region. Şahkulu organized a series of secret meetings with rituals in the spring of 1511 at the Döşeme Derbendi, when the Turkmen nomadic populace were still in their winter territory and manipulated these people against Ottoman rule. About this time, Prince Korkut, who had had problems with his father Sultan Beyazıt II and had fled to Egypt, came to terms with his father and returned to rule the Antalya sanjak. He was informed about these meetings being held by Şahkulu and Prince Korkut, sent his "subası" Hasan Bey against Şahkulu. However, Şahkulu managed to escape.

In the last years of the reign of the Ottoman Sultan Beyazıt II, Korkut wanted to be closer to the capital city Istanbul to facilitate his accession to the Sultanate on the death of his father, and so departed in great secrecy from the Antalya Sanjak, leaving for Manisa via the Yenice Pass. The rebels inferred that the sudden departure of Korkut was due to the death of Sultan Beyazıt II. At this time Şahkulu was hiding in the Kapulu Kaya, which was a place safer than the Döşeme Derbendi, lying deep inside the Döşeme Pass, and on the 29th of March 1511 he, together with his supporters, attacked the troops carrying Prince Korkut's luggage at the Yenice Derbendi and caused many casualties. The Subası Hasan Bey received news of the attack and launched an attack upon the Yenice Derbendi but was badly wounded and had to take refuge in the Antalya Fortress. Şahkulu then besieged the

city of Antalya but then changed his mind, lifted the siege of Antalya, and directed his forces to Burdur via Korkuteli, Elmalı and Gölhisar, towns that he also plundered. At Burdur he was met by Ottoman troops led by Nokta and Şahkulu defeated them in battle. Then he reached Kütahya, which was the center of the Anadolu Beylerbeyliği. Here he defeated the Ottoman Beylerbeyi Karagöz Ahmet Pasha killing him, and, after capturing Kütahya he plundered the city. As he was about to head towards Bursa, Şahkulu learned that Sultan Beyazit II was still alive. This news resulted in Şahkulu changing the direction of his advance towards Manisa, where Prince Korkut was positioned, and Şahkulu's forces defeated Hasan Agha, who was sent against him.

The Ottoman Sultan Beyazit II residing in Istanbul learned of these ongoing events and charged the Sadrazam (Grand Vizier) Ali Pasha with suppressing this uprising. When Şahkulu learned of the advance of Ali Pasha, he decided to retreat to Teke İli. First he held the Kızılkaya, on the border between Burdur and Antalya, then he retreated further, to the Döşeme Derbendi. However, when he understood he would be unable to hold out against the forces of Ali Pasha in this position, he took the mountain passes and reached Beyşehir. Here Şahkulu defeated and killed Haydar Bey, the Karaman Beylerbeyi, on the 17th of June 1511. He then continued on his march to Sivas via Kayseri. The Sadrazam Ali Pasha caught up with him near Sivas and the battle fought on the 2nd of July 1511 terminated with the death of both Ali Pasha and Şahkulu.

Sources reveal that the surviving rebels continued on their way from Sivas, to Iran via Erzincan.

Res. 1 Bölge haritası.

Res. 2 Yalınlı Gediği (arkada Bozmusa sırtları).

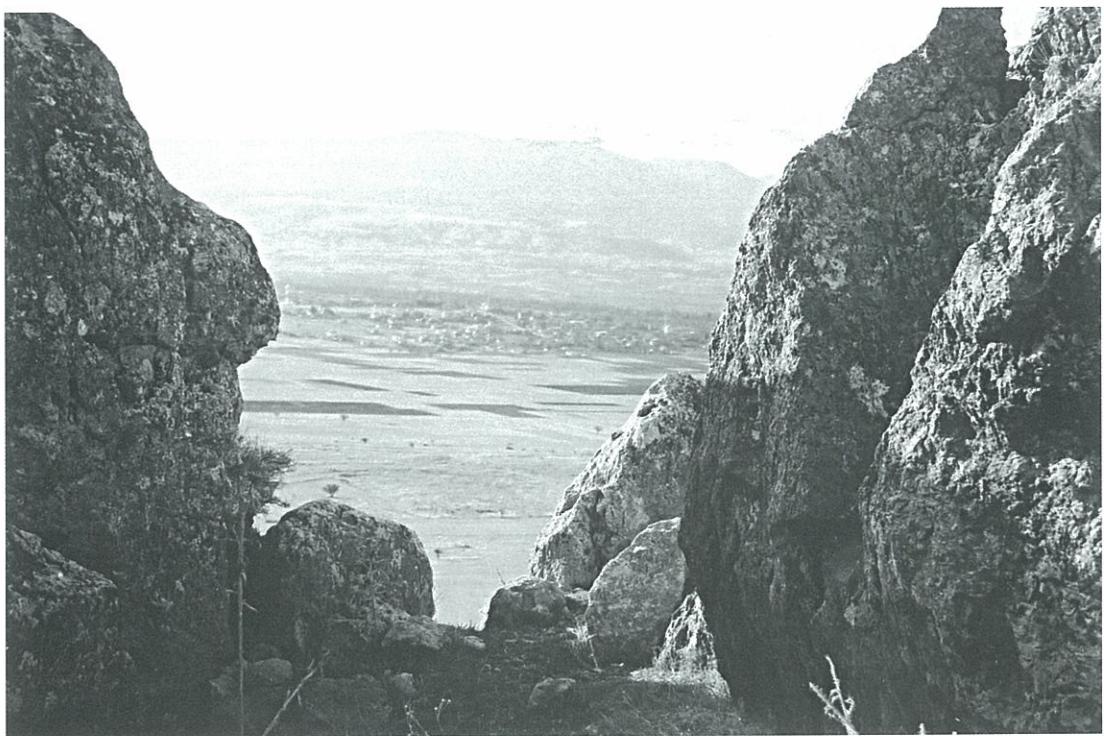
Res. 3 Kocain Mağarası.

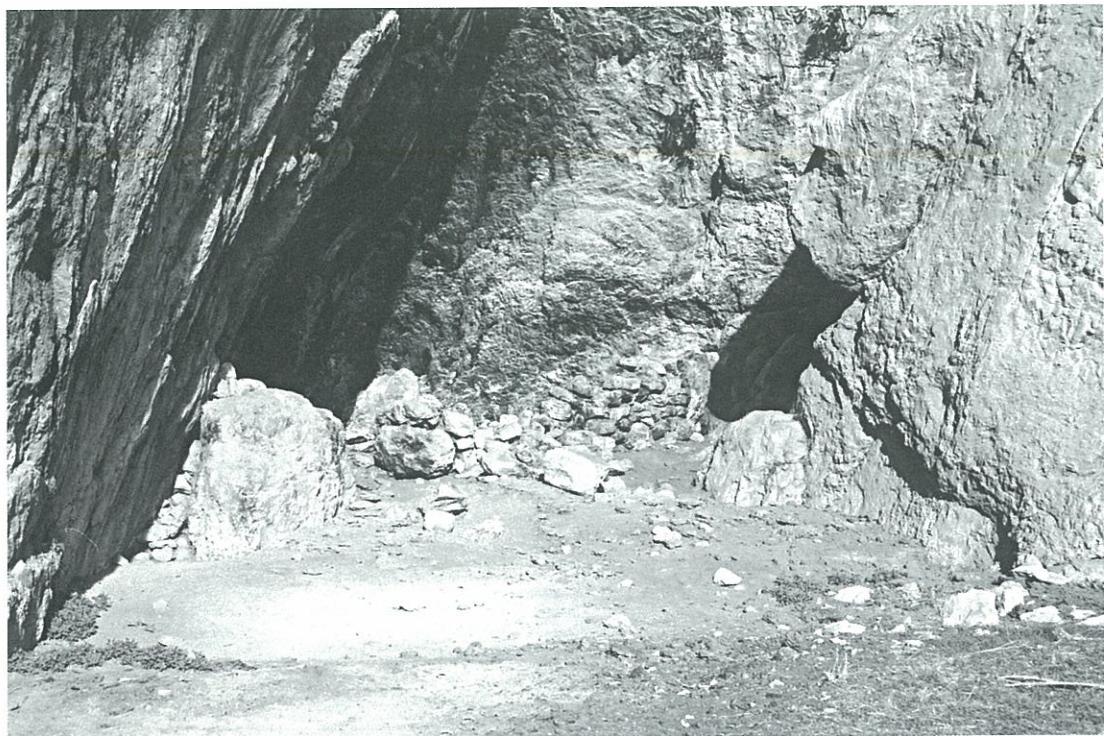
Res. 4
Mağaranın ağzındaki
hatıl yuvaları.

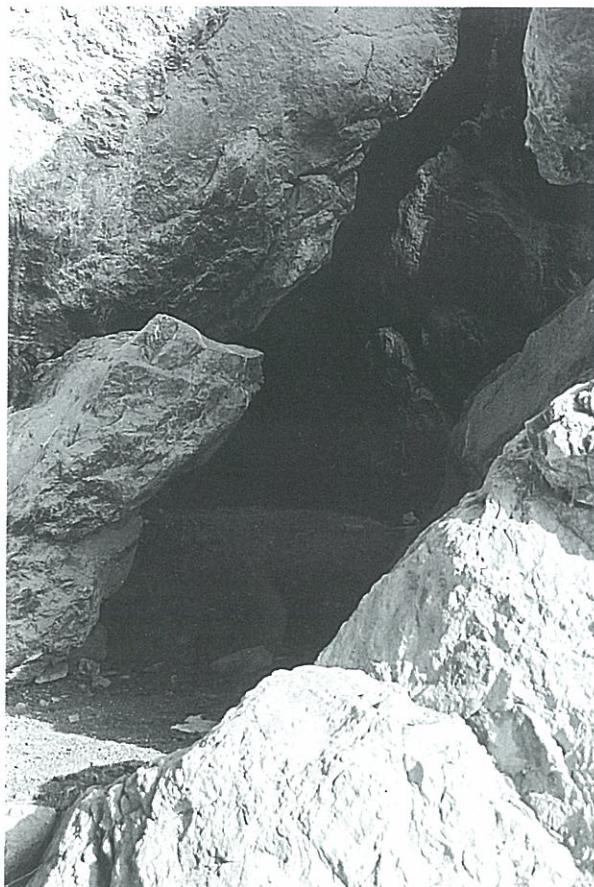
Res. 5
Mağara önünde
mazgal biçimli
açıklıklar.

Res. 6 Bir başka gözetleme açılığı, önde Teke Ovası.

Res. 7 Asıl mağara girişi (sağdaki gölgeli kısmı).

Res. 8
Kaynaklarda labirente
benzetilen asıl mağara.

Res. 9
Döşeme Derbendi'ne ait yapı
kalıntıları. Kuzey batıya
tırmanan Döşeme Boğazı
Yolu. Solda Düldül
Uçtu Kayası.

Res. 10 Kapullukaya olarak bilinen geçiş noktası. Arkada sarnıç kalıntıları.

Res. 11 Yenice Derbendi. İlerde antik yolun geçtiği Yenice Boğazı.